

PRATS, Modest (2009): *Engrunes i retalls: Escrits de llengua i de cultura catalanes*, Edició a cura de Francesc Feliu. Girona: Institut d'Estudis Catalans, Universitat de Girona i CCG edicions, 679 p.

Escric aquesta ressenya de València estant. Una comunitat on els sacerdots no aprenen de manera oficial en el Seminari ni un mal borrall de «valencià», ni de literatura «valenciana», perquè encara ara, anys i panys després del famós Concili Vaticà Segon, la màxima *auctoritas* eclesiàstica manté, sense cap aparent escrúpol de consciència, que la llengua vernacla d'aquest antic regne és la castellana! Tot partint d'aquesta ficció virtual, atemptatòria, com és obvi, de la veritat històrica, del dret i de la raó, els responsables de l'Església valenciana, opten per negligir la seva ineludible obligació moral d'endegar una pastoral en valencià, i donen als fidels que estimen la llengua dels seus avantpassats, un tracte molt pitjor que els que reben els bantus o els habitants de la Polinèsia.

Deu ser perquè entre el clergat valencià no hi abunden, per desgràcia, sacerdots com el professor Modest Prats, que «volen saber com va el món, justament per a transformar-lo» (p. 478); capaços de combinar sense problemes la fidelitat a la Paraula transcendent, amb la fidelitat a les paraules de la llengua del seu poble. Com bé prova el llibre que comentem, que és de fet una reescriptura d'una part molt representativa del conjunt de l'obra de l'esmentat professor, passada pel sedàs d'una molt elaborada revisió crítica sistemàtica, operada per un editor que es demostra savi i alhora bon amic de l'autor; aquest ha viscut amb passió l'estudi de la llengua catalana i de la seva història.

La seva mateixa condició bifront de prevere i de filòleg ha portat el Dr. Prats, no solament a centrar l'atenció sobre la «política lingüística de l'Església catalana (segles xvi-xvii)» (p. 504-531), o la «introducció del català en la litúrgia» i els «problemes pastorals de l'ús de les llengües vives en la litúrgia» (p. 542-590), sinó a meditar, fent servir fins i tot una metodologia ignasiana, sobre el passat (*D'on venim?*), el present (*On som?*) i el futur (*Cap on anem?*) de la nostra llengua (p. 424-439). De fet, diria que tot el llibre tracta per activa o per passiva d'aquesta temàtica.

Pel que fa a la política lingüística, Prats analitza, amb un excel·lent coneixement de causa, les tensions lingüístiques existents al llarg dels s. xvi-xvii, i explica que tot i que l'Església, confrontada amb el protestantisme, sembla haver sancionat a Trento la importantíssima equació: llengua vulgar = heretgia, convertint la predicació en mera tautologia barroca, tanmateix els concilis de la Tarraconense, tot i que no mancaren temptatives d'introduir la llengua castellana com «llengua del imperio», «idioma comú de la monarquia de España», *lingua generalis hispanica*, o «llengua del príncep soberano» i suposadament més «elegant i il·lustre», van incidir de manera molt positiva en l'exigència d'ensenyar el catecisme i de predicar en la llengua vernacla o natural, que no era altra que la catalana o la *valentina* (p. 504-531, 513), única comprensible a la gent del carrer.

Aquest important excurs històric és complementat, pàgines amunt, amb les notes sobre «El catecisme i la predicació» (p. 222-23), i més avall, amb uns interessants apunts sobre l'«Església i llengua catalana, balanç de quaranta anys» (p. 581-590), etapa en el fons cronològicament coincident amb la de la formació sacerdotal de l'autor («[...] l'Església on vaig créixer jo mateix, que entrava al Seminari l'octubre del 1946 i m'ordenava de capellà el març del 1959»), on trobem algunes frases ben dignes de subratllar, com ara: «Catalunya va perdre la guerra i l'Església, entre altres, la va guanyar». Prats, que recorda, p. e., com el Dr. Jubany el 1964 encara predicà en castellà el sermó de sant Narcís a la catedral de Girona, reconeix amb ben poques reserves mentals, que aquella Església «va anar del braçet amb els triomfadors» (p. 582), i gosa dir «que, en conjunt, [...] no fou pas fidel a la seva missió evangèlica, ni a la defensa dels drets del nostre poble» (p. 584). Pel que fa als religiosos, després de posar èmfasi en el «pes decisiu de Montserrat» (p. 585) i en l'«arrelament popular autèntic» dels caputxins, trona —i no serà l'únic lloc on ho fa, llegiu la dura invectiva que trobem en la p. 553!— contra l'implacable «allau de frares i monges que s'ha projectat sobre aquest país amb intenció de castellanitzar-lo» (p. 585). «Com a home d'Església», del qual cal admirar en tot moment la valentia i l'esforç «per ésser ben clar i dir les coses pel seu nom» (p. 554), el Dr. Prats formula un *mea culpa* i assumeix la part que li pertoca d'aquesta història poc exemplar, no sense cridar també, oportunament,

l'atenció en aquelles coses que considera molt positives, com ara la introducció de les llengües vives en la litúrgia (p. 588).

«L'Església —adverteix— no pot abandonar un terreny tan decisiu com el de la llengua i la cultura ni viure-hi d'esquena» (p. 589), i hauria d'«aprofundir i arrelar-se en la problemàtica cultural del país. Els nostres teòlegs han de trobar en la cultura catalana el seu camp normal de diàleg, i el nostre treball pastoral hi ha de viure críticament immers». No solament les escoles que depenen d'institucions eclesiàstiques haurien de ser capdavanteres en el treball de catalanització, sinó que els clergues «haurien de ser molt sensibles a la problemàtica que suposa la nostra relació cultural i lingüística amb els altres països catalans», creant una Església «intelligentment sensible a totes les qüestions que viu la nostra llengua i la nostra cultura» (p. 590). Vet ací una proposta d'inculturació que l'Església catalana i la Balear ja han assumit, però que a València encara té un dring de música celestial!

El breu comentari «Bisbes i llengua catalana» (p. 574-576), tot i el seu caràcter de nota puntual, no deixa de tenir interès. Prats, des de la seva convicció que «poques institucions han fet un treball tan eficaç per la pervivència del català com l'Església del país», no s'està d'advertir que: «Pots ser seria hora que els bisbes fossin capaços d'anar més enllà de les manifestacions aigualides a què ens tenen habituats quan enfoquen problemes que, en definitiva, són polítics», i torna a lamentar el «paper tristíssim de les congregacions religioses en la introducció del castellà —i del francès—» com a «grans col·laboradors del poder central en l'obra de castellanització del nostre poble» (p. 575).

Com era d'esperar d'un excel·lent filòleg i historiador de la llengua de tan sòlida formació com la que desvetllen les pàgines del seu llibre, cal remarcar l'excel·lent claredat conceptual de la proposta del Dr. Prats prevere, que advoca per una pastoral més pròxima a la de l'Església primitiva i també a la de l'Església missionera («La litúrgia ha d'esser missionera i ha de fer missionera tota la comunitat», p. 537), centrada en el poble, perquè la llengua de la litúrgia fou sempre la llengua que parlava el poble (el grec, el llatí), i Crist predicava en arameu, que era la llengua normal de la gent (p. 534). La nítida percepció que l'autor té, com a filòleg, de la cultura com a lligam indissoluble amb la llengua, patrimoni sagrat de cada poble, li fa escriure algunes pàgines memorables, resumibles en afirmacions tan dignes de subratllar, com: «Tota experiència religiosa, i més la cristiana, que s'origina o va a desembocar en una revelació feta per la Paraula, és condicionada [...] per la llengua a partir de la qual es realitza [...] Creiem en la llengua que parlem [...] pensem i vivim en la llengua que parlem, i en la mesura que la parlem [...]» (p. 547). «És per això que quan una llengua viu en una situació d'anormalitat és tot un poble que es veu privat d'allò que fa sentir els seus membres plenament persones humanes, que es descobreixen en la comunicació» (p. 548). O encara: «Si voleu que un poble se senti poble, família, comunitat en la celebració del culte, és necessari que s'hi pugui manifestar com a tal: La litúrgia és celebració d'un poble, d'un poble concret que té una història, una estructura, una llengua, una realitat natural que la realitat sobrenatural de "plebs sancta" que crea el baptisme no pot destruir ni preterir. Si un cristià no deserta de les tasques temporals, no és un desarrelat a la ciutat dels homes, tampoc la litúrgia no li ha de significar una evasió cap a un altre món en què es parla una altra llengua i tot» (p. 549). Dificilment cercarem una veu millor documentada i capaç de parlar amb tanta autoritat moral des d'una provada fidelitat vocacional a l'Església i al poble cristià!

És evident que tant el professor com el sacerdot que conviuen en la persona de Modest Prats van contemplar amb satisfacció la revalorització conciliar de la Paraula. I també que van copsar de seguida amb una especial perspiciàcia les inevitables implicacions d'aquell procés. Començant per la necessitat de bones traduccions d'uns textos bíblics i litúrgics, que calia fer arribar a l'home del carrer amb la necessària naturalitat i vivesa, fent servir una «autèntica *koiné*», o llengua comuna clara i apta, utilitzable arreu dels diversos dominis de la nostra llengua (p. 556). Prats reclama la intervenció dels «poetes» en aquest procés (intervenció que en el cas de Mallorca és del tot modèlica, com bé demostra el llibre *Celebrem al Senyor, Cants per a la celebració de l'Eucaristia durant l'Any Litúrgic*, de la Comissió Diocesana de Música de Mallorca, 1982), ja que la paraula litúrgica destinada a ser escoltada, és, com a tal, fugissera, i ha de ser alhora intensament colpidora i de fàcil comprensió. També demana que els traductors tinguin molt presents les experimentades opinions dels capellans. Destaca la necessitat de

mantenir el caire dialogal d'algunes parts de la litúrgia (p. 569), i de substituir les rimes «ripioses» de moltes seqüències per una vertadera poesia, i remarca que la sistemàtica assimilació i lectura en veu alta de textos bíblics, en especial dels salms, que són literatura, i literatura d'un poble culturalment molt distant en l'espai i el temps, pressuposen l'exigència d'una catequesi de signe cultural.

Vet ací unes idees testimonials, que considero ben representatives de la doble vocació vital de Modest Prats. Hi he incidit perquè almenys a València, on els bisbes ajornen *ad kalendas graecas*, per vergonyants motius polítics, la imprescindible decisió de posar en circulació els textos litúrgics en valencià, tenen encara una tan candent actualitat, que ja justifiquen de per si la publicació de materials com els que acabo de destacar, que cal suposar que seran els que menys cridaran l'atenció de la majoria de lectors especialitzats, més aviat interessats en les riques aportacions sobre història de la llengua i de crítica literària contingudes en el llibre.

De fet, allò més positiu d'aquest és que ens brinda la possibilitat de poder llegir, seguit seguit, establint les inevitables connexions semàntiques, una rica i variada collita de treballs plens de dades i de suggeriments, redactats amb un estil àgil i personal al llarg d'una intensa carrera investigadora i docent, centrada en la nostra llengua i literatura. Tota aquesta ingent producció (a la qual caldria afegir encara obres com la *Història de la Llengua Catalana*, feta en col·laboració amb Josep Nadal, autor d'un pròleg que és molt més que una amable evocació sentimental), pren ací forma, gràcies a la tasca editorial del Dr. Feliu, i s'articula de manera coherent en set llargs capítols i un epíleg, que formen un conjunt sòlid i molt ben lligat, testimoni fefaent, no solament de la fidelitat de l'autor a una tasca i a unes idees, sinó també de la solidesa crítica d'aquestes i del cabal d'informació que maneja.

Comentar amb el necessari deteniment tots els treballs recollits en el volum exigiria molt d'espai. A títol informatiu cridaria l'atenció sobre alguns dels més útils i representatius a l'hora d'abordar, p. e., una història de la traducció encara per fer, tals com els centrats en la versió catalana del *De regimine principum* de Gil de Roma (p. 33-80), la *Divina Comèdia* d'Andreu Febrer (p. 90-100) —on el Prof. Prats rebutja la desmesurada crítica d'Alfons Par i de Joan Corominas—, o les assenyades notes sobre les traduccions de la *Imitació de Crist*, de Miquel Peres i de Pere Gil, on planteja el tema de la sintaxi o manera de traduir «de sentència en sentència» i no *verbum verbo*. Especial esment mereix l'espai dedicat a les traduccions rosselloneses de Racine (p. 243-265). Diria que un dels fragments més bells de prosa directa, i intel·ligentment humana de l'autor, i que sintetitza molt bé la seva gran sensibilitat crítica i literària, és, potser, el que descriu les circumstàncies del seu propi esforç personal per traduir els versos de la *Pedre* de Racine (p. 664-670), autor que, segons ell, «apunta cap a l'essència per la via de l'abstinença», i que compara amb Bach i contrasta amb Shakespeare. També resulta especialment colpidora la sàvia humanitat reflectida en les pàgines d'alguns dels pròlegs a llibres d'amics i coneguts, plenes de tocs personals, de breus pinzellades anecdòtiques o de records i d'observacions directes, d'excellent dietarista (p. 624-663); pàgines que convé contrastar amb la densitat telegràfica de les «notes sobre les novel·les finalistes dels primers Bertrana» (p. 611-623), que revelen un gran domini de l'ofici de lector, del plaer per la lectura, i, també, de la facilitat amb què el Prof. Prats es deixava «enredar» en tota classe d'afers culturals dins i fora de la seva estimada Girona, per a servir el país i la seva cultura amb una total honestitat (ell en diu, irònicament, amb «un lliur amb la mà», p. 616).

Modest Prats postula que «el llibre i la lectura» són un «camí que ha de ser obert a tots, perquè és el camí d'accés a la llibertat» (p. 595), i una de les coses que més criden l'atenció al lector ja més o menys familiaritzat amb els seus importants treballs sobre la literatura del s. XVII i XVIII, continguts en els cap. II i III (Sobre la llengua catalana al segle XVII i XVIII, el *Parnàs català*, *El llibre dels secrets d'Agricultura*, la *Controvèrsia sobre la perfecció de l'idioma català*, o Baldiri Reixac, p. 131-286), que, en general, ja són considerats pels experts com unes belles fites filològiques, és la consistència de les pàgines, potser menys transitades, que l'autor va dedicar a molts d'altres autors més recents (cap. IV), on destaca, p. e., la dimensió romàntica, historicofantàstica del *Canigó* de Verdaguer (p. 297-318) i la vinculació del poeta a la tradició religiosa popular catalana (p. 319-335, cfr. la p. 331 on Prats, amb molta de raó no s'està de corregir Joan Fuster: «Poca broma, senyor Fuster!»). O les que dedica al projecte carnerià de creació d'una llengua catalana moderna (p. 336-353), tema lligat amb el de la relació

entre la llengua escrita i la parlada, normativització i normalització, que tant el preocupa i que planteja seguit, seguit, arreu del llibre (p. 369-378).

Del conjunt d'aquests escrits, on hi desfilen autors com Clementina Arderiu, Mercè Rodoreda, J.V. Foix, Aurora Bertrana, Maurici Serrahima, Pedrolo, Teresa Pàmies i Montserrat Roig, però també Fabra, Casacuberta, Joan Fuster i Sanchis Guarner, es llegeixen amb especial gust aquelles on l'autor ens brinda un bell testimoni de la seva memòria personal. Seria el cas de les seves sovintejades converses amb Josep Pla, autor amb el qual l'unia una ferma amistat personal («El senyor Pla que jo he conegut», p. 379-387), o de la visita-homenatge de Joan Corominas a Pla, per a fer-li entrega personal del *DECat* («Record de Joan Coromines», p. 412-417), obra que el gran filòleg destinava als escriptors catalans, i que va voler presentar personalment a qui considerava el millor escriptor del seu temps.

Moltes d'aquestes pàgines van ser redactades en circumstàncies ocasionals: premis, commemoracions, etc., i donen testimoni de l'enorme i diria que permanent disponibilitat de l'autor i del seu posicionament cívic. Això explica també el caràcter puntual i a vegades restringit («a mig coure», en diu ell amb la seva fina ironia), d'algunes de les aportacions més suggestives. Seria el cas, p. e., de la magnífica nota sobre el *Cant espiritual* d'Ausiàs March (p. 109-121), que cal llegir conjuntament amb l'altre bell comentari sobre el *Llibre de Job* (p. 596-610), que un lamenta que, ocupat en tants de fronts, el Dr. Prats no tingués temps ni oportunitat d'acabar de desplegar en un format més ampli, ja que l'oportuna combinació de teòleg i filòleg li permetia arribar a resultats potser molt més definitius que els aportats fins ara.

Tanmateix, més que lamentar allò que l'autor no ha pogut acabar de fer, voldria cridar l'atenció sobre la importància i la qualitat d'allò que ha fet. El llibre que comentem és un testimoni ben evident d'una tasca desplegada amb amable tenacitat i persistència, i sobretot amb una extraordinària i eficaç intel·ligència, que, al meu parer, demostra que el Dr. Prats, ultra ser un dels nostres filòlegs actuals més ben dotats, és també un excel·lent crític i prosista. Per això, ultra donar-li les gràcies i felicitar-lo de cor per la saviesa i la intensitat del seu missatge, hem d'agrair també als editors del present volum, i de manera especial al seu editor Dr. Feliu, la feinada que hi han esmerçat, el resultat de la qual honora el Departament de Filologia Catalana de la Universitat de Girona, i a la mateixa universitat, que el Dr. Prats va contribuir a fundar i prestigiar, i a la qual ha servit durant anys amb una dedicació i mestratge exemplars.